

Gelin ýa-da giýew bilen gaýyn ene we gaýyn ata arasyndaky edep kadalary

Category: Kitapcy, Pedagogika we edep-terbiýe

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Gelin ýa-da giýew bilen gaýyn ene we gaýyn ata arasyndaky edep kadalary
GELIN ÝA-DA GIÝEW BILEN GAÝYN ENE WE GAÝYN ATA ARASYNDAKY EDEP KADALARY

Saparmyrat TÜRKMENBAŞY:

Öýe gelen gelni (gelin sözi – gelen sözündendir) maşgala öwrenişdirmek, maşgalanyň edim-gylymlaryny öwredip, ony hojalyk işine, täze öýe uýgunlaşdyrmak ýigidiň, gaýynlaryň borjudyr. Türkmeniň ajaýyp däbi bar. Täze gelin öýe gelen gününüň ertesi, ol gaýyn enesine, gaýyn atasyna eglip salam berýär, soňra ony gyzlar ýakyn goňşy-golamlaryň, garyndaşlaryň öýüne aýlaýarlar, gelin olara hem uly hormat goýup, baş egip, salam berip çykýar. Gelin türkmeniň dana däbi boýunça ilkinji bolup, öz borjuny berjaý edýär. Diýmek, sizem öýlenýän ýigidi hormatlaýan bolsaňyz, onuň maşgalasyny hem hormatlamalyсыňyz. Ine, şeýdip gatnaşyk sylag-hormatdan başlanýar, ol sylag-hormat kem-kemden uly maşgala söýgüsine, dostluga aýlansyn. Täze gelen gelin maşgalanyň, obanyň sylagly-serpaýly gelnine öwrülsin! Bu zatlar, hormatly erkek kişiler, size bagly!

Mukaddes Ruhnamadan

Umuman, maşgala agzalary özara dürli gatnaşyklarda bolýarlar we dürli atlar bilen çagyrylýarlar. Maşgalanyň her bir agzasynyň orny we mertebesi aýratyndyr. Maşgalanyň içinde we daşynda ynsan garyndaşlyk açan adamlarynyň ýakynlyklaryna görä üýtgeşik at alar.

Mysal üçin,

Öýlenen erkek – atasynyň we enesiniň agtygydyr.

Öýlenen erkek – ejesiniň we kakasynyň ogludyr.

Öýlenen erkek – daýy we daýzalarynyň ýegenidir.

Öýlenen erkek – kiçi jigileriniň agasydyr.

Öýlenen erkek – özünden uly doganlarynyň jigisidir.

Öýlenen erkek – aýalynyň äridir.

Öýlenen erkek – çagalarynyň kakasydyr.

Öýlenen erkek – gaýyn ata-gaýyn enesiniň giýewidir we ş.m-ler.

Maşgaladaky «gelniň» ýagdaýy bolsa edil şeýledir :

Gelin – atasynyň we enesiniň agtygy.

Gelin – ejesiniň we kakasynyň gyzy.

Gelin – jigileriniň gyz dogany, uýasy.

Gelin – daýy we daýzalarynyň ýegeni.

Gelin – äriň aýaly.

Gelin – çagalarynyň ejesi.

Gelin – gaýyn ata we gaýyn enesiniň gelni.

Gelin – äriň erkek doganlarynyň ýeňňesi, gelnejesi.

Gelin – äriň doganlarynyň ýan ýoldaşlarynyň eltisidir.

Maşgala agzalarynyň özara ýakynlyk derejesine görä jogapkärçilikleri hem üýtgeýär, özüni tapawutly alyp barmaklyga mejbur edýär. Ynsanyň gaýyn enesi we gaýyn atasy has ýakyn garyndaşdyr. Bu hem ene-ata we perzent gatnaşyklary ýalydyr. Ynsanyň öz ene-atasyna bolan borçlary we jogapkärçiligi, gaýyn enesine we gaýyn atasyna bolan borçlary we jogapkärçilikleri tapawutlydyr.

Öýüň gelni şu ýagdaýy berk bilmeli, ýagny ýanyoldaşy müň bir zähmet we kynçylyklar bilen ýetişdirlendir. Onuň atasy we enesi siziň hem eneňiz, ataňyz saýylar. Öz ene-ataňyza goýýan sylag-hormatyňyzy olara hem görkezmeli. Adamsyny söýen aýal maşgala, ony dünýä getirenlere-de sylaşykly bolup, olara minnetdarlyk duýgusy bilen dolup-daşmaly. Çagalarynyň öýlenip, özüniň hem gaýyn ene boljakdygyny unutmaly däl. Aýry öýlerde ýaşaýan bolsalar, ýygy-ýygydan olara barmaly, hal-ýagdaýyny soraşmaly. Ýürekden mähirli bolmaly. Olaryň öý işlerini edip, naharlaryny bişirip, kirlerni ýuwmaly. Öz öýüňize çagyryp, naz-nygmat hödür etmeli, öýde ýatyp gitmekleri üçin şert döretmeli, bitirilmeli işlerini gijä goýman ýerine ýetirmeli. Şol wagt bolsa söýmäniň, söýülmäniň nähilidigini gözüňiz bilen görüp, döşüňizi gaýşardyp ýaşarsyňyz.

Gaýyn eneler, gelinleriňiziň gyzlaryňyz ýaly aljyraňny, ýalňys we köp gürleýän bolup biljegini boýun alyn. Başyna gelinlik gyňajyny orady diýip, hemme zada ökdedir öýtmäň. Gelniňizi täzeden süýji dil bilen bagryňyza basyp ýetişdirmelidigini bilmelisiňiz. Häzirki döwürdäki maşgala we mekdep terbiýesiniň, öwrenen zatlarynyň nähili tasir etjekdigim hasap edip, olardan peýdalanmagyň ýollaryny, usul we tärlerini bilmeli. Siziň ýaşıňyz we tejribäňiz muňa ýeterlikdir.

Öýüňize gelen täze gelni öz gyzyňyzdan tapawutlandyrmazdan, öýüňize öwrenişdirip bilersiňiz. Dileg edeliň, gelnimiz maşgala durmuşynyň edebini doly berjaý edip bilýän we oňat ynsan bolsun. Olar gelinlerine «gyzym» diýmelidirler. Ene-ata, çaga gatnaşyklary şunuň ýaly dowam etmeli. Gaharlanýan wagtlary hem biri-birie sylag-hormat etmeli. Edil şunuň ýaly gatnaşygy giýew hem gaýyn enesine we gaýyn atasyna görkezmelidir.

Çagalarynyň giýewden özlerine ýakyn bolşy ýaly, borç we jogapkärçiligi hem öz çagalaryna düşer. Aslynda jemgyýetiň dürli gatlaklarynda jogapkärçilik erkek çagalara degişi bolsa-da gyz çagalarynyň oglanlardan üstündigi görünýär. Mukaddes Ruhnama kitabynda maşgala agzybirliginiň üpjün edilmegi bilen baglanyşykly Nuh aleýhissalamyň wesýeti örän jaýdardyr: «Nuh pygamber garry gojalara we terbiýesinde akyllý, agras, paýhasly, seresaply çemeleşmegi, olaryň hakyky ynsan häsiýetliligini üçin uly jogapkärçilik goýdy. Sebäbi Nuh pygamber ýaşlaryň ýalnyşmazlygyny isleýärdi. Ol: «Ulular bir gezek ýalňyssa, ýaşkiçiler mün gezek ýalňyşar. Öýde ata ýalňyssa, ogul ýalnyşar, ene ýalňyssa, gyz ýalňyşar, atalyk hem (gaýyn ata hem gaýyn ene) ýalňyssa, gelin ýalňyşar» diýip wagyz edýärdi. Şonuň üçin türk iman öý edebiniň düzgünini girizdi.»

Maşgala agzalary özara gatnaşyklarda jogapkärçilik çägininiň daşyna çykanda, maşgala sazlaşygy bozular, söýgi we hormat azalar, hatda ýok hem bolup biler. Bu ýagdaý kä halatda maşgalanyň dargamagyna, är-aýalyň aýrylyşmaklaryna sebäp bolup biler.

Türkmeniň köp maşgalalarynda ene-ata, gelinler, gaýynlar,

ýüwürjiler köplük bolup bir öýde ýaşaýar. Olaryň özara gatnaşyklary belli dessurlara görä dowam edýändir.

Gelniň adamsynyň doganlary hem gaýyn agalarydyr. Olar hem dogan ýalydyr. Ýöne gaýyn agalary bilen nähili sylagly-hormatly gatnaşyk etse-de, öz doganlary bilen gatnaşyşy ýaly gatnaşyp bilmez. Bu gaty wajypdyr. Gaýyn agalar we gelniň gatnaşygy uly manyly we çäklendirilgidir. Her kim öz çägin bilen ýagdaýynda maşgala agzybirligi synmazdan, ysnyşykly gatnaşyklar uzak ömürli bolar.

Ynsanlar maşgalasy, garyndaşlary we goňsulary bilen, milleti bilen, bütin milletler bilen bir dinde bolanlar we bolmaýanlar bilen – hatda janly-jandarlar bilen birlikde milli, dini we adamzat gymmatlyklaryna görä özlerini alyp baran ýagdaýynda maşgala sagdyn we berk bolar. Çünki maşgala ojagyndaky sazlaşyk edep kadalaryny, dessurlary berjaý etmek arkaly saklanar. Şeýle maşgala ojaklary geljege uly ynam döreder.

Bularyň bilinmedik we ýaşalmadyk maşgala ojagynda ynam ýiter, jemgyýetde öňi alynmaz näsazlyklary döreder. Türkmen üçin maşgala özboluşly bir mekdepdur. Ol ýerde çagalar arassa türkmen bolup ýetişerler we türkmençilige degişli ähli düzgün we kadalary öwrenerler. Pedagogika we edep-terbiýe